

УДК 378:37.011.3-051:379.8:796.54

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ У ЛІТНЬОМУ
ТАБОРІ ОЗДОРОВЛЕННЯ ТА ВІДПОЧИНКУ**

І. О. Бартенєва
orcid.org/0000-0003-3420-2965
О. П. Ноздрова
orcid.org/0000-0003-2988-7912

У статті охарактеризовано підготовчий етап літньої виховної практики студентів в дитячих оздоровчих таборах. Розглянуто діяльність студента-практиканта в цей період. Розкрито значення підготовчого етапу практики для ефективної виховної діяльності вожатого в таборі. Розглядаються цілі, форми організації, завдання літньої виховної педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах та її можливості щодо формування ключових компонентів професійної компетентності та творчого потенціалу майбутніх фахівців. Розкрито значення колективно-творчих справ як фактору розвитку креативних здібностей студентів, особливості організації та проведення окремих форм роботи (квести, станційні ігри тощо). Проаналізовано досвід використання форм організації дозвілля дітей в умовах дитячого закладу оздоровлення та відпочинку. Обґрунтовано значення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи в літньому таборі» для ґрунтовної навчально-організаційної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти (ЗВО). Зазначено, що вона досягається шляхом спільної творчої діяльності викладачів, студентів та адміністративно-педагогічних співробітників дитячих літніх оздоровчих таборів. Схарактеризовано, що теоретичний курс «Методика виховної роботи в літньому таборі» розглядає управлінські основи роботи вожатого; характеризує психолого-педагогічні аспекти його діяльності з дітьми різноманітних груп; створює умови для педагогічної творчості у тимчасовому колективі; гуманізації діяльності в оздоровчому закладі; задоволенні інтересів і потреб

дітей, підлітків. Зазначено, що потенціал навчальної дисципліни є дуже високим і реалізація його безпосереднім чином впливає на досягнення такого результату навчання як формування професійної компетентності, самодіяльності, ініціативи, творчого розвитку студентів. Доказано, що літня виховна педагогічна практика в дитячих оздоровчих таборах сприяє творчому саморозвитку студентів у ЗВО, стимулює їх творче мислення та стиль діяльності. Вона виконує адаптивну, навчальну, виховну, розвиваючу, комунікативну, діагностичну, конструктивну та дослідницьку функції. Схарактеризовано самостійну роботу з навчальної дисципліни «Методика виховної роботи в літньому таборі» майбутніх фахівців щодо оформлення звітної документації; специфіки організації праці вожатого (презентована структура психолого-педагогічної характеристики колективу дітей на початку табірної зміни та наприкінці, самоаналіз педагогічної практики). Доведено, що опановуючи курс, студенти навчилися працювати в команді, демонструючи навички міжособистісної взаємодії; проводити виховні заходи; здійснювати самостійний пошук методів виховання, які адекватні педагогічній ситуації; аналізувати освітньо-виховні ситуації. Зазначено, що майбутні вожаті навчилися вміло застосовувати знання й практичні навички з педагогіки, психології, фізіології для планування й творчого конструювання виховного процесу, враховуючи психофізіологічні особливості дітей; ефективно використовувати засоби й методи навчання для розробки й аналізу колективних творчих справ.

Ключові слова: літня виховна педагогічна практика, підготовчий етап, дитячий оздоровчий табір, загоновий вожатий, особливості організації та проведення підготовчого етапу практики, майбутні вчителі, формування творчого потенціалу студентів, форми організації літньої практики.

**PREPARATION OF FUTURE TEACHERS IN THE INSTITUTIONS OF
HIGHER EDUCATION FOR ORGANIZING CHILDREN'S LEISURE
ACTIVITIES IN THE SUMMER CAMP OF HEALTH AND RECREATION**

I. Bartienieva
orcid.org/0000-0003-3420-2965
O. Nozdrova
orcid.org/0000-0003-2988-7912

The article describes the preparatory stage of summer educational practice of students in children's health camps. The activity of the student-intern during this period is considered. The significance of the preparatory stage of practice for the effective educational activity of the camp leader is revealed. The goals, forms of organization, tasks of summer educational pedagogical practice in children's health camps and its possibilities for forming key components of professional competence and creative potential of future specialists are considered. The importance of collective creative affairs as a factor in the development of students' creative abilities, peculiarities of organizing and conducting some forms of work (quests, station games, etc.) are revealed. The experience of using forms of organization of children's leisure in the conditions of a children's institution of health and recreation is analyzed. The value of the discipline «Method of educational work in the camp» for the thorough training and organizational training of future specialists in the institution of higher education (IHE) is substantiated. It is stated that it is achieved through the joint creative activity of teachers, students and administrative and pedagogical staff of children's summer health camps. It is characterized that the theoretical course «Methodology of educational work in the camp» examines the managerial basis of the work of the leader; characterizes psychological and pedagogical aspects of its activity with children of different groups; creates conditions for pedagogical creativity in the temporary team; humanization of activities in a health institution; meeting the interests and needs of children, adolescents. It is stated that the potential of the discipline is very high and its realization directly influences the achievement of

such learning result as the formation of professional competence, amateur activity, initiative, creative development of students. It is proved that summer educational pedagogical practice in children's health camps promotes students' creative self-development in IHE, stimulates their creative thinking and style of activity. It performs adaptive, educational, educational, developmental, communicative, diagnostic, constructive and research functions. The preparatory stage of educational practice in revealing its importance for the effective educational activity of the leader is considered. The activity of students in practical classes is described: they learned to determine the rules of life of the children's collective; identify leaders; to distribute the children's collective into micro groups; to choose self-government bodies; determine the prospects of the team – planning a camp change; carrying out collective creative cases, which envisaged the intensification of direct communication of children (games for acquaintance, games with the hall, etc.). specifics of the leader's work organization (the structure of the psychological and pedagogical characteristics of the collective of children at the beginning of the camp change and at the end, self-analysis of the pedagogical practice is presented). It has been proven that by mastering the course, students have learned to work in a team, demonstrating interpersonal skills; conduct educational events; to independently search for methods of education that are appropriate to the pedagogical situation; to analyze educational situations. It is stated that the future leaders have learned how to apply knowledge and practical skills in pedagogy, psychology, physiology for planning and creative design of the educational process, taking into account the psychophysiological features of children; make effective use of learning tools and methods for the development and analysis of collective creative cases.

Key words: summer educational pedagogical practice, preparatory stage, children's health camp, squad leader, peculiarities of organizing and conducting preparatory stage, future teachers, formation of students' creative potential, forms of summer practice organization.

Педагогічна практика у закладах вищої освіти (ЗВО) – важливий шлях реалізації спільного проектування процесу професійної підготовки майбутнього вчителя до організації особистісно-орієнтованого навчання, де основними учасниками є тріада: вчитель – студент – методист [4, с. 10]. У численних роботах Н. Бібік, Н. Кічук, О. Пехоти, О. Савченко стверджується, що серед усіх форм навчальної роботи у ЗВО системоутворюючу роль відіграє практика. Вона виконує адаптивну, навчальну, виховну, розвиваючу, комунікативну, діагностичну, конструктивну та дослідницьку функції [3, с. 266].

Творчість студента є однією з найважливіших умов становлення майбутнього фахівця під час проходження педагогічної практики. Це положення плідно досліджують І. Барташнікова, Д. Богоявленська, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Є. Шиянова, та ін.

Велику увагу проблемам творчого саморозвитку студентів у ЗВО, стимулювання їх творчого мислення та стилю діяльності приділили вчені, педагоги В. Андрєєв, Г.Коджаспірова, Ю. Кулюткин, І. Лернер, П. Підкасистий, Л.Подимова, В.Сластьонін та ін. Переважна більшість авторів єдині у розумінні психолого-педагогічної сутності означеного феномену: під творчою особистістю доцільно розуміти – індивіда, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості фахівця творча діяльність – це життєва потреба, творчий стиль поведінки – найбільш типовий [3, с. 300].

Літня педагогічна виховна практика у дитячих оздоровчих таборах інтенсивно впливає на формування особистості майбутнього вчителя, дозволяє отримати суттєві відомості про його професійну готовність. Ми переконані, що якість діяльності студентів-практикантів на посадах загонових вожатих невід’ємно пов’язана з якістю підготовки студентів до виховної практики у ЗВО.

Питання, пов’язані з організацією виховної роботи в дитячих літніх оздоровчих таборах, розглядалися багатьма вітчизняними та зарубіжними

дослідниками, серед них В.Беляєв, О. Газман, О. Грекова, О.Запорожець, В. Зінченко, М. Коваль, В. Кузь, О. Мудрик, Т. Осипова, М. Сидоренко та ін. [1, с. 150].

Сьогодні вожатому необхідно володіти ґрунтовними педагогічними та психологічними знаннями й уміннями з метою застосування їх у таборі для забезпечення розвитку дітей та їх повноцінного відпочинку під час літніх канікул. Практика в таборі ставить студента-практиканта в позицію суб'єкта, який свідомо використовуючи професійні знання, уміння та навички, творчо організовує практичну виховну діяльність [2, с. 6].

Під час проходження літньої педагогічної практики завдання викладачів, на нашу думку, полягає не тільки в тому, щоб сформувати професійні знання, вміння та навички студентів, але й розвивати їхні особистісні якості, необхідні в майбутній професії, тобто сформувати професійно орієнтовану особистість. Ми вважаємо, що це має сприяти становленню особистості студента як компетентного фахівця. Відтак, особливого значення під час навчання у ЗВО набуває формування професійної компетентності майбутніх учителів.

Мета статті полягає у представленні організації літньої педагогічної виховної практики в дитячому оздоровчому таборі з опорою на теоретичний курс «Методика виховної роботи в літньому таборі» (підготовчий період), який сприяє формуванню ключових компонентів професійної компетентності та творчого потенціалу майбутніх фахівців.

Завдання статті: проаналізувати наявний науковий фонд з обраної проблематики та розглянути діяльність студента-практиканта в цей період; розкрити значення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи в літньому таборі» для ефективної виховної діяльності вожатого під час педагогічної практики; виявити шляхи підвищення ефективності виховного процесу в літньому таборі завдяки проведенню різноманітних колективно-творчих справ (КТС).

Для виконання поставлених завдань було використано комплекс методів теоретичного рівня, а саме: аналіз психолого-педагогічної літератури з обраної проблеми, систематизація та узагальнення отриманої інформації; емпіричні: опитування, анкетування, тестування для дослідження стану підготовки майбутніх вчителів до роботи в літньому таборі оздоровлення та відпочинку; вивчення навчальних планів, робочих програм, аналіз продуктів діяльності студентів; педагогічний експеримент.

Впровадження теоретичного курсу «Методика виховної роботи в літньому таборі», який є основою підготовки студентів до практики, сприяв підготовки до організації виховної роботи в тимчасовому дитячому колективі; ознайомленню студентів з особливостями виховної роботи у літньому оздоровчому таборі з урахуванням віку дітей; набуттю вмінь й навичок з формування тимчасового дитячого колективу; організації роботи органів самоврядування; плануванні, підготовці та проведенні колективних творчих справ в умовах табірної зміни.

Педагогічна виховна практика студентів в дитячих літніх оздоровчих таборах включала три етапи: підготовчий, основний та підсумковий.

Ми хочемо зупинитися на особливостях організації та проведення підготовчого етапу літньої педагогічної виховної практики. Це вивчення теоретичного курсу «Методика виховної роботи в літньому таборі»; участь у розподілі на літню виховну практику; участь в інструктивно-методичних семінарах; складання заліку з «Методики виховної роботи в літньому таборі»; участь у конкурсі вожатської майстерності; участь у настановчій конференції з питань літньої виховної практики. Метою підготовчого етапу є засвоєння студентами знань, формування в них умінь й навичок, які необхідні для вирішення завдань літньої виховної практики. Наведемо зразки проведення практичних занять з курсу, які орієнтовані на ґрунтовну навчально-організаційну підготовку майбутніх фахівців у ЗВО.

Структура проведення практичних занять передбачала дві частини: перша – розгляд основних теоретичних питань, які передбачені навчальною програмою курсу; друга – виконання практичних завдань: моделювання виховних заходів, педагогічних ситуацій, рішення творчих завдань, ігри. Наведемо зразки деяких практичних завдань з навчальної дисципліни «Методика виховної роботи у літньому таборі».

1) Організація тренінгу «Робота вожатих у перші три дні у дитячому закладі оздоровлення і відпочинку». Для його проведення група об'єднувалася в 3-4 підгрупи. Студенти отримували час (30 хв.) для виконання завдання: вони радилися, готувалися, представляли власне бачення своєї роботи в організаційний період, презентували умови оптимального вибору форм і методів виховання у цей період.

Завдання для 1 групи: добір ігор на знайомство; презентація навчально-розважальної програми (розучування гімну табору, кілька дитячих пісень для першого знайомства). Завдання для 2 групи: підготувати бесіду «Режим дня і ми йому друзі»; презентувати екскурсію табором. Завдання для 3 групи: підготувати художньо-літературну презентацію вожатих у газеті «Знайомтесь, ми ваші вожаті»; розробити варіанти візиток для реєстрації. Завдання для 4 групи: скласти кодекс вожатого; підготувати КТС «Стежка довіри» (мета й завдання гри, методика організації та проведення).

2) Тренінг «Робота вожатих під час організаційного, основного, підсумкового періоду табірної зміни у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку.

Завдання для 1 групи: презентація КТС організаційного періоду. Завдання для 2 групи: презентація КТС основного періоду. Завдання для 3 групи: презентація КТС підсумкового періоду. Завдання для 4 групи: скласти календарний план роботи загону (відповідно до вікових особливостей).

3) Під час тренінгу «Організація роботи дитячого колективу в умовах ДЛОТ» студенти презентували колективні творчі справи на свіжому повітрі

(розважальні, пізнавальні, спортивні, рольові , рухливі ігри) – «Веселі старты», «Конкурс-реклама», «КВК», «Казки у різних країнах», «Рицарський конкурс» тощо.

Друга частина заняття – виконання практичних завдань. Робота в аудиторії передбачала: 1 група – проектна робота з організації туристичних походів; завдання для 2 групи – розкрити зміст загонового куточка, створити проект літопису загону.

Завдання для 3 групи: презентація сценарію КТС спортивного характеру («Козацькі розваги», «Спортивна естафета» тощо).

Завдання для 4 групи: презентація сценарію КТС пізнавального характеру («Брейн-ринг», «Що? Де? Коли?», «Щасливий випадок», «Розумники й розумниці»).

Завдання для 5 групи: презентація сценарію КТС на місцевості («Слідопити», квест «Знайди пакет» тощо).

Завдання для 6 групи: скласти картотеку ігор на знайомство, ігор з залом у приміщенні, у транспорті та картотеку рухливих та спортивних ігор.

Ще однією цікавою формою організації дозвілля дітей у таборі є станційні ігри та квести. Охарактеризуємо ці колективно творчі справи, які стимулювали пошуково-дослідницьку роботу студентів при підготовці цих заходів.

Станційні ігри – це загальновідома форма роботи у дитячому закладі оздоровлення та відпочинку, яка передбачала об'єднання дітей у команди (можливий варіант команди – загін) та рух кожної з них за задалегідь розробленим маршрутом. Прикладом станційної гри була «Стежина довіри», яка проводилася у перший день зміни і була спрямована на ознайомлення дітей з територією табору. Кожний загін отримував карту табору і повинен був виконати ряд завдань. Координував цю роботу штаб дисципліни та порядку табору.

Ця гра передбачала активне залучення творчого потенціалу особистості, формувала вміння функціонувати в соціально-гетерогенних групах (здатність успішно взаємодіяти з іншими; співпрацювати; улагоджувати конфлікти; виявляти лідерів колективу).

Квести ми розділяли на два різновиди, а саме: дистанційні та комбіновані. Дистанційний квест передбачав рух команди за підказками, кожна з яких вказувала на те, де захована наступна, а остання вказувала на місце, де захований «скарб». Орієнтиром у виховній роботі був класичний квест «У пошуках скарбів».

Комбінований квест передбачав включення у маршрут кожної команди рівної кількості точок із завданнями, які вони мали виконувати для отримання наступної підказки. Таким чином, комбінувався власне дистанційний квест і станційна гра. Комбінований квест має кілька переваг, зокрема: по-перше, вожатим не обов'язково бути постійно з командою, адже діти, переміщуючись територією табору, постійно перебувають у полі зору вожатих, які знаходяться на точках із завданнями; по-друге, під час гри відбувається зміна діяльності – від пошукової до креативної. Окрім того, вожаті отримують можливість варіювати маршрут кожної з команд у залежності від успішності проходження дистанції [4, с.120].

Завдання для самостійної роботи були продумані таким чином, щоб виконавши їх, студенти максимально підготувалися до практичної діяльності в таборі. Назвемо деякі з них:

1) підготовка документації вожатого: планування, заповнення педагогічного щоденника вожатого;

2) складання психолого-педагогічної характеристики колективу, психолого-педагогічної характеристики особистості, аналіз дня, аналіз табірної зміни, самоаналіз педагогічної практики;

3) складання словника опорних понять: план-сітка, календарний план роботи загону та ради табору, щоденник чергового, загоновий куточок, літопис

загону, зошит для рішень ради загону, трудовий паспорт, органи самоврядування тощо;

4) підготовка рефератів з правил надання першої медичної допомоги.

5) розроблення декілька варіантів план-сітки табірної зміни для різних вікових категорій дітей;

6) добір конкурсних завдань (загадки, ребуси, шаради) для проведення інтелектуальних ігор, національно-патріотичного конкурсу «Козацькі розваги» тощо.

Крім цього, підготовлені матеріали у вигляді «методичної папки» (індивідуальні навчально-дослідні завдання) студенти представляли викладачам до заліку з навчальної дисципліни «Методика виховної роботи у літніх таборах» і використовували їх у процесі роботи в таборі. Наприклад:

- скласти календар святкових дат на кожен із літніх місяців;
- підготувати варіанти назв загону, гасел, пісень для різних вікових категорій дітей;
- скласти кодекс вожатого;
- розробити варіанти візиток для реєстрації;
- скласти картотеку ігор у приміщенні, рухливих ігор, ігор на знайомство тощо;
- підготувати екскурсію табором.

Підсумково-заліковим звітом про результати виконаної студентами навчальної програми було проведення конкурсу вожатської майстерності у межах університету у формі ділової гри-змагання.

Мета й завдання конкурсу вожатської майстерності:

- ігрове моделювання ситуацій, наближених до реального літнього відпочинку дітей в оздоровчо-виховному закладі;
- створення сприятливої тренінгової атмосфери для актуалізації знань, вмінь, набутих у межах вивчення курсу «Методика виховної роботи в літньому таборі»;

– перевірка практичної готовності студентів до літньої виховної практики.

Підготовка та проведення такого конкурсу відбувалася на основі самодіяльності, ініціативи, творчого задуму студентів – майбутніх вожатих – під керівництвом викладачів.

Видами конкурсних завдань були: реклама загону у межах університету; педагогічне кредо майбутніх вожатих; конкурс компліментів; пластичний шарж на вожатих з інших загонів; конкурс психомалюнків; конкурс вирішення проблемних ситуацій; міні-конкурс ораторської майстерності; експрес-інтерв'ю з іншою командою; професійна дешифровка образів тощо.

Цей конкурс сприяв формуванню ключових компонентів професійної компетентності та творчого потенціалу майбутніх фахівців, а саме: формуванню вмінь планувати діяльність на зміну й на кожен день; моделювати й проводити різноманітні виховні справи; здійснювати індивідуальний підхід до дітей з урахуванням віку, характеру, статі дитини; формувати тимчасовий колектив і використовувати його виховні можливості; розвивати позитивні взаємовідносини вожатого з дітьми з використанням відповідного стилю спілкування; забезпечувати єдність колективних, групових, індивідуальних форм виховної роботи [2, с.7].

Висновки. Отже, ми констатували, що визначена мета була досягнута: студенти вільно володіли науково-понятійним апаратом з методики виховної роботи в літньому таборі, виявляли творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань під час самостійної роботи. Вони мали міцні знання про сутність й особливості організації роботи дитячого літнього оздоровчого табору; основні принципи, методи та форми організації загону дітей; сутність, принципи, форми, методи організації різних напрямів виховання для проведення виховних заходів, вікторин, конкурсів під час роботи в таборі. Майбутні фахівці були здатні формувати ініціативні групи дітей загону; виявляти креативність у вирішенні виховних ситуацій; адаптуватися й

діяти в нових ситуаціях. Студенти вміли працювати в команді, демонструючи навички міжособистісної взаємодії, обирати методи виховання, які адекватні педагогічній ситуації; аналізувати навчально-виховні ситуації; організувати, проводити та аналізувати колективні творчі справи, виховні заходи; організувати роботу загону дітей (планування роботи, вибір органів самоврядування, проводити конкурси на кращу назву, девіз, пісню загону, захист проекту загонового куточка); організувати проведення різноманітних творчих конкурсів, спортивних свят; проводити різноманітні масові ігри. Студенти вміло застосовували знання й практичні навички з педагогіки, психології, фізіології для планування й творчого конструювання виховного процесу під час роботи в таборі, враховуючи психофізіологічні особливості дітей; ефективно використовували засоби й методи навчання у роботі загону для розробки й аналізу колективних творчих справ.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні умов та способів формування професійної компетентності, творчого потенціалу майбутніх фахівців під час основного та підсумкового етапів літньої виховної практики, під час проведення колективно-творчих справ як фактору розвитку креативних здібностей студентів.

Література

1. Мільчевська Г.С. Форми й методи роботи з старшими підлітками в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку // Молодий вчений. – №1(03), січень.– 2014. – С.150-154.
2. Симоненко С.Н., Лебединський Б. Актуальные проблемы рекреационной психологии детства // Наука і освіта. Спецвипуск: «Актуальні проблеми рекреаційної психології дитинства». – Одеса. – 2011. – № 11. – С.6-7.
3. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник / В.А. Семиченко. – Київ. – Вища школа, 2004. – 335 с.
4. Шелестова Л., Чиренко Н. Класному керівнику: колективні творчі справи. – Київ: Шкільний світ, 2010. –128 с.

References

1. Milchevska, H. S. (2014). Formy i metody roboty zi starshymy pidlitkamy v dytiachomu zakladi ozdorovlennia ta vidpochynku [Forms and methods of work with older adolescents in a children's institution of rehabilitation and recreation]. *Molodyi vchenyi. The young scientist.* 1 (03). 150 -154 [in Ukrainian].
2. Simonenko, S. N., Lebedinskiy, E. B. (2011). Aktualnye problemy rekreatsionnoy psikhologii detstva [Topical issues of recreational psychology of childhood]. *Nauka i osvita. Spetsvipusk: «Aktualni problemy rekrreatsiinoi psikhologii dytynstva».* Science and education. Special issue «Topical issues of recreational psychology of childhood», 11, 6-7. Odesa [in Russian].
3. Semychenko, V. A.(2004).*Psykhologhiia pedahohichnoi diialnosti: navch. posib.* [Psychology Teacher activity: Textbook]. Kyiv: Vyscha shk. [in Ukrainian].
4. Schelestova, L. Chyrenko, N.(Ed.).(2010). *Klasnomu kerivnyku: kolektyvni tvorchi spravy* [The class teacher: the collective creative business]. Kyiv: Shkilnyi svit [in Ukrainian].